

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ
MAGİSTRATURA MƏRKƏZİ**

BANK İŞİ KAFEDRASI

**«MÜASİR MALİYYƏ –KREDİT İNSTİTUTLARININ FƏALİYYƏT
İSTİQAMƏTLƏRİ»**

FƏNNİ ÜZRƏ TƏDRİS PROQRAMI

Azərbaycan dövlət iqtisad universitetinin “Bank işi” kafedrasının 13. 09. 2013– ci il tarixli iclasında (protokol №1) təsdiq olunmuşdur.

Bakı - 2013

Proqramı hazırlayan tərtibçilər qrupunun elmi rəhbəri:

i.e.d., professor MƏMMƏDOV Z.F.

Tərtibçilər qrupunun üzvləri:

i.e.d., prof. Abdullayev Ş.Ə.

i.e.n. Rəfiyev A. A.

i.e.n., dos. İbrahimov Z. H.

Fəlsəfə doktoru Abbasbəyli M.A.

**«MÜASİR MALİYYƏ–KREDİT İNSTİTUTLARININ
FƏALİYYƏT İSTİQAMƏTLƏRİ»
FƏNNİNİN SAAT ŞƏBƏKƏSİ**

№	Mövzular	Auditoriya dərsləri	
		Mühazirə	Məşğələ
1	Giriş. Maliyyə sistemi	2	2
2	Maliyyə bazarı	2	2
3	Qiymətli kağız bazarı və fond birjası	2	2
4	Sığorta sistemi		
5	Bank sistemi	2	2
6	Mərkəzi bankçılıq	2	2
7	Ödəniş sistemi	2	2
8	Bank fəaliyyətinin təşkili, idarə edilməsi, təşkilati strukturu və rəqlamenti	2	2
9	Bankların öhdəlikləri və kapitalı	2	2
10	Bankların aktiv əməliyyatları və onların təhlükəsizliyi	2	2
11	Bankların Kassa Əməliyyatları Və Nağdsız Hesablaşmaları	2	2
12	Banklarda müasir kredit əməliyyatı	2	2
13	Bankların qiymətli kağızlar bazarında investisiya fəaliyyəti	2	2
14	Beynəlxalq Bank İşı	2	2
15	Bank sistemində maliyyə hesabatlarının tərkibi, pul vəsaitlərinin hərəkəti və mühasibat uçotunun əsas vəzifələri	2	2
CƏMİ		30	30

TƏDRİS PROSESİNDƏ İSTİFADƏ OLUNAN ƏSAS ANLAYIŞLAR

«Azərbaycan Respublikasının milli valyutası» - tədavüldə olan, eləcə də tədavüldən çıxarılan, lakin tədavüldə olan pul nişanlarına dəyişdirilə bilən Azərbaycan Respublikası MB buraxdığı kağız və metal pul nişanları; Azərbaycan Respublikasında banklarda və digər kredit təşkilatlarında hesablarda olan manat vəsaiti; Azərbaycan Respublikasından kənarında yerləşən banklarda və digər kredit təşkilatlarında hesablarda olan manat vəsaiti.

Bank sistemi Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankından və kredit təşkilatlarından ibarətdir.

Bank - fiziki və hüquqi şəxslərdən depozitlərin və ya digər qaytarılan vəsaitlərin cəlb edilməsi, öz adından və öz hesabına kreditlərin verilməsini, habelə müştərilərin tapşırığı ilə köçürmə və hesablaşma-kassa əməliyyatlarını məcmu halda həyata keçirən hüquqi şəxsdir.

Beynəlxalq bank bazarı – bankların təsbit edilmiş müddət ərzində qısamüddətli likvidlik problemlərini uyğunlaşdırmaq üçün öz aralarında borc alıb verdiyi pul bazarıdır. Faiz dərəcəsini müəyyənləşdirən birinci dərəcəli bankların faiz dərəcəsi inter-bank offered rate adlanır.

Birbaşa investisiya – gəlir əldə etmək və müəssisənin idarə edilməsində iştirak etmək məqsədilə kompaniyanın nizamnamə kapitalına və əsas vəsaitlərə qoyulan investisiyadır.

Faiz dəhlizi – Mərkəzi Bank, 2 aprel 2007-ci il tarixindən başlayaraq “faiz dərəcəsi dəhlizi” yanaşmasını tətbiq edir. Belə ki, Mərkəzi Bankın pul bazarında əməliyyatları iki istiqamətdə - çərçivə alətləri və açıq bazarda əməliyyatlar vasitəsilə - aparılır.

Çərçivə alətləri. Çərçivə alətləri vəsaitlərin qısamüddətli cəlb olunması və yerləşdirilməsi alətlərindən ibarət olaraq bankların qısamüddətli likvidliyinin idarə olunması məqsədilə istifadə olunur. MB çərçivə alətləri kimi bir günlük repo (vəsaitlərin cəlb olunması aləti) və bir günlük əks-reponun (vəsaitlərin yerləşdirmə aləti) istifadəsi nəzərdə tutulur.

Açıq bazar əməliyyatları. Açıq bazar əməliyyatları pul siyasətinin əməliyyat hədəflərinin reallaşdırılması məqsədilə dövriyyədə olan pul kütləsinin tənzimlənməsi və banklararası pul bazarında faiz dərəcələrinə təsir vasitəsi kimi istifadə olunur.

Bank holding şirkəti - bank lisenziyasına malik bir və ya bir neçə törəmə bankı olan, fəaliyyəti baş ofisinin yerləşdiyi ölkənin bank tənzimləməsi orqanları tərəfindən tənzimlənən və nəzarət olunan şirkətdir.

Dollarlaşma - Ölkəni əhalisinin milli valyutailə yanaşı və ya əvəzinə digər ölkənin valyutasından istifadəsi. Dollarizasiyanın əsas səbəbi digər ölkələrin valyutasının milli valyutaya nisbətdə daha stabil olmasıdır. Dollarizasiyanın mənfi cəhəti isə digər ölkənin valyutasını qəbul etməklə ölkənin monetar siyasəti həyata keçirə bilməməsidir.

Törəmə bank - nizamnamə kapitalında səsvermə hüququ verən səhmlərin əlindən çox faizi təsisçi banka və ya bank holding şirkətinə məxsus olan bankdır, yaxud elə bankdır ki, onunla təsisçi bank və ya bank holding şirkəti arasında bağlanmış müqaviləyə əsasən təsisçi banka və ya bank holding şirkətinə onun qərarlarının qəbul edilməsinə mühüm təsir göstərmək imkanı verilir.

Bankın filialı - hüquqi şəxs olmayan, bankın olduğu yerdən kənarında yerləşən, öhdəlikləri üçün bankın özünün məsuliyyət daşdığı, banka icazə verilmiş bank fəaliyyətinin hamısını və ya bir hissəsini həyata keçirə bilən bankın ayrıca bölməsidir.

Bankın şöbəsi - hüquqi şəxs olmayan, bankın olduğu yerdən kənarında yerləşən, öhdəlikləri üçün bankın özünün məsuliyyət daşdığı, onun respublika ərazisində depozitlər cəlb edən və/və ya köçürmə, hesablaşma-kassa əməliyyatları aparan ayrıca bölməsidir.

Bankın nümayəndəliyi - hüquqi şəxs olmayan, bankın olduğu yerdən kənarında yerləşən, bank fəaliyyəti ilə məşğul olmağa hüququ olmayan, yalnız onun mənafeələrini təmsil və müdafiə edən bankın ayrıca bölməsidir.

Bank olmayan kredit təşkilatı -öz vəsaiti və/və ya cəlb edilmiş vəsait hesabına (depozitlər istisna olmaqla) yalnız pul formasında kreditlər verməklə məşğul olan hüquqi şəxsdir.

Bank lisenziyası - Qanunla müəyyən edilmiş qaydada verilən, fiziki və hüquqi şəxslərdən depozitlər və ya digər qaytarılan vəsaitlər cəlb etmək, öz adından və öz hesabına kreditlər vermək ilə bağlı fəaliyyəti, habelə müştərilərin tapşırığı ilə köçürmə və hesablaşma-kassa əməliyyatlarını məcmu halda həyata keçirməyə müstəsna hüquq verən xüsusi razılıqdır.

Bank krediti - bağlanmış müqaviləyə uyğun olaraq qaytarılmaq, müəyyən müddətə (müddətin uzadılması hüququ ilə) və faizlər (komisyon haqqlar) ödənilmək şərti ilə, təminatla və ya təminatlı müəyyən məbləğdə borc verilən pul vəsaitidir. Həmin şərtlərlə pul vəsaitinin verilməsi haqqında götürülmüş hər hansı öhdəlik, qarantıya, zəmanət, borc qiymətli kağızlarının diskontla və ya faizlər alınmaqla satın alınması və müqaviləyə əsasən hər hansı formada verilmiş vəsaitin qaytarılmasını tələb etməklə bağlı digər hüquq da kredit anlayışına aiddir.

Depozit - müvafiq müqavilə şərtləri ilə faizlər və ya komisyon haqqlar ödənilməklə və ya ödənilmədən müştərilərin (əmanətçilərin) tələbi ilə qaytarılmasını və ya başqa hesaba köçürülməsini nəzərdə tutan bankın balansında aparılan cari, əmanət (depozit) və ya digər hesaba qoyulmuş və ya köçürülmüş pul vəsaitidir.

Əhalinin əmanətləri – əhalinin əmanət və kommersiya banklarındakı əmanətlərinin artımını, istiqraz və rəqəblərinin və digər qiymətli kağızların alınmasını, habelə əhalidə olan nağd pul qalığının dəyişməsini (artmasını və ya azalmasını) özündə əks etdirir. Onlar əhalinin pul gəlirləri ilə pul xərcləri arasındakı fərqlə müəyyənləşdirilir. Buna görə də bu göstəricinin mahiyyəti milli hesablar sisteminin oxşar kateqoriyasından fərqlənir. Əhalinin əmanətlər şəklində banklara cəlb edilən vəsaiti müəyyən vaxt ərzində banklara daxil olmuş vəsaitin məbləğini göstərir. Əhalinin banklardakı əmanətlərinin qalıqları isə müəyyən tarixə olan vəziyyətə görə əmanət və digər banklarda əhalinin əmanətlərinin qalıqlarıdır.

Əmanət – hesablanmış faizlər də daxil olmaqla, bankın milli və xarici valyutada qəbul etdiyi və müvafiq qanunvericiliyə və ya müqaviləyə əsasən geri ödəməli olduğu pul vəsaitləri. Əmanətçi bankda əmanəti olan, habelə qanunvericiliyə və/və ya müqaviləyə əsasən əmanətə sərəncam vermək hüququ olan şəxsdir.

Əmanətlərin Sığortalanması Fondu – əhalinin kommersiya banklarına qoyduğu əmanətlərin mümkün risklərdən sığortalanması üçün formalaşdırılan fondlardır. Azərbaycanada artıq əmanətlərin sığortalanması məqsədləri üçün Əmanətlərin Sığortalanması Fondu yaradılıb. Fond hüquqi şəxsdir, qeyri-kommersiya təşkilatıdır və öz əmlakının mülkiyyətçisidir.

Nağdsız hesablaşma – pul nişanlarından istifadə etmədən ödəniş sənədləri vasitəsilə həyata keçirilən ödənişdir.

Ödəniş sənədi – nağdsız qaydada pul vəsaitinin kredit təşkilatı (bundan sonra “bank” adlanacaq) vasitəsi ilə ödənilməsi barədə yazılı şəkildə kağız üzərində (kağız daşıyıcı) və ya elektron formada (elektron daşıyıcılarda) rəsmiləşdirilən sərəncamdır.

Mühüm iştirak payı - səhmdar kapitalının və ya səsvermə hüququnun 10 və ya daha çox faizini təşkil edən, yaxud müqavilə əsasında iştirakçısı olduğu hüquqi şəxsin qərarlarının qəbul edilməsinə mühüm təsir göstərməyə imkan verən paya birbaşa və ya dolay yolla sahiblikdir.

İnzibatçı - bankın Müşahidə Şurasının, Audit Komitəsinin və İdarə Heyətinin üzvləri, habelə bankın baş mühasibi (mühasibat xidmətinin rəhbəri), daxili audit bölməsinin əməkdaşları, bank filialının, şöbəsinin və nümayəndəliyinin rəhbərləri və baş mühasibləri.

İnvestisiya (investment) – gəlir (mənfəət) və ya sosial səmərə əldə etmək məqsədilə sahibkarlıq və digər fəaliyyət növləri obyektlərinə qoyulan maliyyə vəsaitindən, habelə maddi və intellektual sərvətlərdən ibarətdir. Bunlara pul vəsaiti, məqsədli bank əmanətləri, kreditlər, paylar, səhmlər və digər qiymətli kağızlar və s. aiddir. İnvestisiya fəaliyyəti investorların investisiya qoyuluşu və onun həyata keçirilməsi ilə əlaqədar bütün hərəkətlərinin məcmusudur. Maliyyə aktivlərinə investisiya qoyuluşu qiymətli kağızlara və digər maliyyə aktivlərinə (ssudalara, digər müəssisələrin nizamnamə fondlarına və s.) qoyuluşları əks etdirir. Onlar ölkə və xarici maliyyə aktivlərinə investisiyaları birləşdirir.

Banka aidiyyəti olan şəxslər - bankın inzibatçıları, struktur bölmələrinin rəhbərləri, qərarların qəbul edilməsində iştirak edən digər əməkdaşları və onlarla yaxın qohumluq münasibətlərində olan şəxslər (əri/arvadı, valideyni, o cümlədən ərinin/ arvadının valideyni,

babası, nənəsi, övladı, o cümlədən övladlığa götürülən, qardaşı və bacısı); bankda mühüm iştirak payı olan hər hansı şəxs və ya bankın mühüm iştirak payı olan hüquqi şəxs və həmin hüquqi şəxsdə mühüm iştirak payı olan hər hansı şəxs, habelə bu cür mühüm iştirak payına malik olan hüquqi şəxslərin icra orqanlarının rəhbərləri.

Klirinq - hesablasmalar sisteminin bir və ya bir neçə iştirakçısının həmin sistemin bir və ya bir neçə digər iştirakçısına verdiyi və ya onlardan aldığı ödəniş məbləğləri üzrə yaranan tələblərin və öhdəliklərin, onların fərqi olan bir xalis tələb və ya bir xalis öhdəliyə çevrilməsi prosesidir.

Kredit təşkilatı - bank, xarici bankın yerli filialı və ya bank olmayan kredit təşkilatıdır.

Kapitalın adekvatlıq əmsalları - birinci dərəcəli kapitalın və məcmukapitalın ayrılıqda risk də rəcəsi üzrə ölçülmüş aktivlərə olan nisbəti.

Kredit derivativləri - bir və ya bir neçə kredit müqaviləsi üzrə kreditlərin riskdən müdafiə məqsədilə istifadə olunan törəmə maliyyə aləti. Bu alət debitor kredit riskini ümumi bəzər riskindən ayırmaq üçün yara dılmışdır. İstiqrazın debitor defolt riskini qarşılamaq üçün kredit derivativini alır. Kredit derivativinin satıcısı defolta qarşı effektiv sığorta siyasətini həyata keçirir. Kredit derivativləri xəzinə istiqrazının gəlirlilik fərqi üçün genişlənməsinə, qiymət diskontunun dərinləşməsinə, iflasa, muflisləşməyə və defolta qarşı muhafizəni təmin edə bilər.

Yerli sözü banka, filial və ya nümayəndəliyə aid edildikdə əsas fəaliyyət yeri Azərbaycan Respublikasında olan bank, filial və ya nümayəndəlik başa düşülür.

Xarici sözü banka, filial və ya nümayəndəliyə aid edildikdə əsas fəaliyyət yeri Azərbaycan Respublikasından kənar olan bank, filial və ya nümayəndəlik başa düşülür.

Prudensial - bankın təhlükəsiz fəaliyyətinin təmin edilməsinə istiqamətlənmiş normativlərə, qaydalara, tələblərə və göstərişlərə əsaslanmış düşünülmüş davranış, idarəetmə və nəzarət üsuludur.

Bankın məcmu kapitalı (öz vəsaiti) - prudensial hesabatlıq məqsədləri üçün istifadə olunan kapital olmaqla, Milli Bankın normativ xarakterli aktları ilə müəyyən etdiyi I dərəcəli (əsas) və II dərəcəli (əlavə) kapitalla daxil olan komponentlərin (elementlərin) cəmi və onlardan tutulmaların fərqi.

Fidusiar vəzifələr – bankın maliyyə göstərijilərinə nəzarət və onların qiymətləndirilməsi, qanunlara, digər normativ hüquqi aktlara riayət etməsinin təmin edilməsi, habelə Müşahidə Şurası və İdarə Heyəti tərəfindən bankın cari və gələcək maraqlarının toqquşması hallarının qarşısını ala bilən vəzifələrdir.

Risqlərin idarə edilməsi - bankın fəaliyyətinə xas olan risklərin müəyyən edilməsi, qiymətləndirilməsi, onlar barədə hesabatların hazırlanması, məqbul risk limitlərinin müəyyən edilməsi vasitəsi ilə onlara nəzarət edilməsi və risklərin azaldılmasıdır.

Bank olmayan kredit təşkilatları - xüsusi razılıq (lisenziya) əsasında kreditlərin verilməsi və BOKT haqqında Qanunda nəzərdə tutulmuş digər fəaliyyətlərini həyata keçirən ixtisaslaşmış kredit təşkilatı.

Poçt rabitəsinin milli operatoru — müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən universal poçt rabitəsi və poçt-maliyyə xidmətləri göstərilməsi üçün təyin olunmuş poçt operatoru;

Prosesinq fəaliyyəti – ödəniş kartları vasitəsilə aparılmış əməliyyatlar haqqında məlumatların toplanması, emalı və ötürülməsi, həmçinin kart emissiyasına və ekvayrinqinə texniki xidmət göstərilməsi üzrə fəaliyyətdir;

Ödəniş kartı – malların, iş və xidmətlərin ödənilməsi, öz hesabından digər şəxsin hesabına pul köçürülməsi, habelə nağd vəsaitin əldə edilməsi üçün istifadə edilən ödəniş alətidir.

Banklarda mühasibat uçotu - bankın aktivləri, öhdəlikləri, kapitalı, gəlirləri və xərcləri haqqında məlumatların mühasibat hesablarında ikili yazılış üsulu ilə toplanması, qeydiyyatı və ümumiləşdirilməsi sistemidir.

Bank əməliyyatları – kredit təşkilatlarının əmlakını, öhdəliklərini, kapitalını, onların hərəkətini və ümumiyyətlə maliyyə vəziyyətini ayrı-ayrılıqda özündə əks etdirən faktlardır.

Mühasibatlıq - əməliyyatların aparılması barədə məlumatların MHBS-yə uyğun olaraq mühasibat uçotunda əks olunmasına nəzarəti həyata keçirən bank bölməsidir.

Bankomatlar - plastik kartlarla əməliyyatlar zamanı nağd pulların verilməsi, mal, iş və ya xidmətlərə görə nağdsız ödənişin həyata keçirilməsi və inkassasiya üçün nəzərdə tutulmuş bank avtomatlarıdır. Bundan başqa, bankomat kart sahibinə onun hesabının cari vəziyyəti haqqında məlumat (o cümlədən kağız üzərində çıxarış) almağa imkan verir.

Debet kartları - kart sahibinə bank hesabında olan məbləğ həddində vəsaitin birbaşa silinməsi yolu ilə mal, iş və xidmətlərə görə hesablaşmaların həyata keçirilməsi və nağd pul şəklində vəsaitlərin alınmasını təmin edən plastik kartlardır. Debet kartlarının sahibləri qabaqcadan emitent bankdakı hesabına müəyyən məbləğdə vəsait daxil etməlidir. Kartdan istifadə etməklə hesablaşmaların həyata keçirilməsi zamanı hesabda olan vəsait aparılan əməliyyata müvafiq olaraq azalır.

Kredit kartları - kart sahibinə bank krediti hesabına mal, iş və xidmətlərə görə hesablaşmaların həyata keçirilməsi və nağd pul şəklində vəsaitlərin alınmasını təmin edən plastik kartlardır. Kredit kartları üçün müəyyən limitlər müəyyənləşdirilir. Açılmış hesab üzrə vəsaitin limiti kart sahibinin vəsait xərcləməsi üçün ona açılmış kredit xəttinin həcmi ilə əlaqədar olur. Kredit birdəfəlik, həmçinin bərpa olunan ola bilər. Bank və kart sahibi arasındakı müqavilədən asılı olaraq kredit xəttinin bütün məbləği və ya bir hissəsi ödənildikdən sonra bərpa edilir.

Valyuta siyasəti (currency policy) – dövlət tərəfindən valyuta məzənnəsinin tənzimlənməsi məqsədilə həyata keçirilən hüquqi, iqtisadi, inzibati tədbirlərin kompleksi. Valyuta siyasətinin həyata keçirilmə formaları:

1. diskont siyasəti – mərkəzi bankın uçot dərəcəsinin dəyişdirilməsi yolu ilə valyuta məzənnəsinin tənzimlənməsi;
2. valyuta müdaxiləsi – valyuta bazarlarında tələb və təklifin tarazlaşdırılması məqsədilə mərkəzi bankın valyutaların alqı-satqısı əməliyyatlarında müntəzəm iştirakı;
3. devalvasiya (milli valyutanın xarici valyutalara nisbətən məzənnəsinin məsədyönlü uçotlaşdırılması) və revalvasiya (milli valyutanın xarici valyutalara nisbətən məzənnəsinin qaldırılması).
4. valyuta məhdudiyyətləri – valyuta əməliyyatlarının inzibati tədbirlər və qanunverici aktlarla qadağan olunması və ya limitləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Maliyyə vasitəçiliyi -Biznes və dov lət təşkilatları kimikapital isti fa dəcilərini və pensiyafondları və şəxsi investorlar kimi kapitaltə da rukculərini əlaqələndirənvasitəcilik fəaliyyəti. Bu ter min,adətən, kommersiya və inves ti siyabanklarının fəaliyyətlərini təs viretmək ucun istifadə olunur.

Maliyyə ohdəliyi -Maliyyə ohdəciliyinə əsasən(i) debitorun kreditor ilə bağlanılanmüqavilədə müəyyən olunanşərtlər əsasında ona odəniş və yaodənişlər etməsini tələb edir vəya (II) iki tərəf arasında maliyyəxarakterinə malik müəyyən huquqlarıvə ya ohdəlikləri müəyyən edir.

Sığorta - sığortalının əmlakının və əmlak mənafələrinin müdafiəsi sahəsində münasibətlərdir.

Həyat sığortası - sığortalının ölümü, sağlamlığının, iş qabiliyyətinin qocalığa, yaxud əlilliyə görə tamamilə və ya qismən itirilməsi halları üçün aparılan sığortadır. Həyat sığortası üzrə müqavilə müddəti bitdikdə və ya sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta məbləği sığorta müqaviləsində müəyyən edilmiş qaydada və şərtlərlə sığortalıya qaytarılır.

Qeyri-həyat sığortası - sığorta hadisəsi baş verdiyi zaman sığortalıya vurulan zərər ödənilməklə onun məsuliyyəti, əmlakı və mənafələri ilə bağlı risklərin sığortasıdır.

GİRİŞ

1991-ci il 18 oktyabr tarixində Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdi. 1992-ci il 7 avqust tarixdə «Azərbaycan Respublikasında banklar və bank fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə yanaşı «Azərbaycan Respublikasının «Milli Bankı haqqında» Qanun da qəbul olunmuşdur. Həmin ayın 15-də Azərbaycan Respublikasının milli valyutası – manat tədaviyə buraxılmışdır (rublla bərabər). 1994-cü il yanvarın 1-dən manat ölkənin yeganə ödəniş vasitəsi elan olundu.

1995-ci il 12 noyabr tarixdə keçirilən referendumda qəbul olunmuş müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasının 19-cu maddəsinin II bəndində isə pul nişanlarının tədaviyə buraxılması və tədaviyeden çıxarılması hüququnun yalnız Milli Banka mənsub olması bir daha təsdiq edilmişdir.

1996-cı il 10 iyun tarixdə «Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı haqqında», 14 iyun tarixdə isə «Azərbaycan Respublikasında banklar və bank fəaliyyəti haqqında» Qanunlar yeni redaksiyada qəbul edildi. Yeni bank qanunları respublikanın bank sisteminin qabaqcıl dünya bank təcrübəsinə yaxınlaşmasına, kredit təşkilatlarının yaradılmasına imkan yaratdı.

Lakin yeniləşən elmi-nəzəri metodlara və müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşmaq məqsədilə, 10 dekabr 2004-cü ildə «Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı haqqında» Qanun qəbul edilmişdir. Həmçinin, 16 yanvar 2004-cü ildə qəbul edilmiş «Banklar haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu da 30 mart 2004-cü ildə qüvvəyə minmişdir.

«Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında» 18 mart 2009-cu il tarixli Azərbaycan Respublikasının Referendum Aktının qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar olaraq «Azərbaycan Respublikası Milli Bankı» «Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı» adlandırılmışdır.

Azərbaycanda əmanətlərin sığortalınması mexanizmlərinin yaradılması üçün görülən tədbirlərin nəticəsi olaraq 29 dekabr 2006-cı ildə «Əmanətlərin sığortalınması haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edildi.

Azərbaycanda Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması sahəsində də mühüm işlər həyata keçirilir. Bununla bağlı olaraq, «Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu 25 fevral 2009-cu ildə qüvvəyə minmişdir.

Beləliklə, Azərbaycanda maliyyə-bank industriyasının inkişafının əsas məqsədi - qanunvericilik mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, beynəlxalq standartlara uyğun müasir və rəqabətə dözümlü maliyyə-bank xidmətləri bazarının inkişafı üçün münbit hüquqi bazanın yaradılmasıdır.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində banklar və bank olmayan kredit təşkilatları bank fəaliyyətini Mərkəzi Bankın verdiyi xüsusi razılıq əsasında, depozit əməliyyatları isə yalnız banklar və poçt rabitəsinin milli operatoru tərəfindən həyata keçirilir.

Mərkəzi Bank - pul və valyuta siyasətinin müəyyənləşdirilməsi və həyata keçirilməsi, ödəniş sisteminin tənzimlənməsi və inkişafı, bank nəzarətinin həyata keçirilməsi, dövlətin beynəlxalq qızıl-valyuta ehtiyatlarının saxlanması və idarə edilməsi kimi mühüm strateji dövlət əhəmiyyətli funksiyaları həyata keçirir.

Mərkəzi banklar pul siyasətinin məqsəd və vəzifələrini yerinə yetirmək üzrə maliyyə alətlərindən istifadə edərək bankların fəaliyyətinə təsir edir. Mərkəzi bank açıq bazar əməliyyatı vasitəsilə bankların likvidliyinə və bazarda pul miqdarındakı dəyişikliyə yol açır. Bankların likvidliyində meydana gələn dəyişmələr isə öz növbəsində kredit və fond həcminə təsir edir.

Mərkəzi Bank uçot dərəcəsinə və öz əməliyyatları üzrə faiz dərəcələrini müəyyənləşdirir. Mərkəzi Bank uçot dərəcəsinə müəyyənləşdirərkən ölkədəki mövcud makroiqtisadi durumu və maliyyə bazarının vəziyyətini nəzərə alır.

Mərkəz Bankı öz əməliyyatları üzrə faiz dərəcələrini pul bazarının likvidlik vəziyyətini nəzərə alaraq özünün açıq bazar, yenidən maliyyələşdirilmə və depozit əməliyyatları üzrə faiz dərəcələrini təsbit etməklə və ya hərraclarda tələb və təklif əsasında müəyyənləşdirir.

Mərkəzi Bank kredit təşkilatlarına məcburi ehtiyatlar saxlamaq barədə göstəriş verə bilər.

Mərkəzi Bank pul siyasətinin məqsədləri kontekstində kredit təşkilatlarının yenidən maliyyələşdirilməsini həyata keçirir. Bu zaman verilən kreditlər dövlət qiymətli kağızları, dövlətin və digər etibarlı emitentlərin qarantiyaları və zəminliyi, xarici valyuta, qızıl, müxtəlif formada qiymətli metallar və digər aktivlərlə təmin olunur. Belə kreditlər 6 aydan çox olmayan müddətə verilir və həmin müddətə uzadıla bilər.

Mərkəzi Bank özünün müəyyən etdiyi şərtlərlə və qarşılıqlı razılaşma əsasında kredit təşkilatlarından depozitlər cəlb edə və kredit təşkilatları tərəfindən aparılan ayrı-ayrı əməliyyatları müvəqqəti məhdudlaşdırma, o cümlədən onların əməliyyatları üzrə faiz dərəcələrinin aşağı və yuxarı hədlərini müəyyənləşdirə bilər.

Öz növbəsində də, banklar tərəfindən bəzi sektorlara kredit açılması, bəzilərinə isə kredit verilməsində rədd siyasəti, I halda sektorun inkişafına yol açar, II halda isə sektorun daralması ilə nəticələnmə bilər. Bankların kredit siyasəti şirkətlərin istehsal siyasətinə və mənfəət həcminə birbaşa təsir edir. Hətta banklar şirkətlərin iflasından qurtarmaq imkanlarına malikdirlər.

Ümumiyyətlə, bank kapitalının adekvatlıq əmsalı bankların fəaliyyəti real sektorun tərkibinə daxil olan müəssisələrindən fəaliyyətindən çox fərqlidir:

1) banklar fəaliyyətləri üçün lisenziyanı Mərkəzi Bankdan alır;

2) Bankın rəsisçilərinin şəxsi keyfiyyətləri, vicdan və xarakterləri özəl bir araşdırma mövzudur. Məsələn, Azərbaycanda bank inzibatçıların mənavi keyfiyyətləri ilə bağlı tələblər «Banklar haqqında» Qanunda nəzərdə tutulur. Bu da inzibatçıların «məqbul və lazımı keyfiyyətlərə malik şəxs» və «vətəndaş qüsursuzluğu» göstəricilərinə malik olmasını və bank sistemi üçün daha layiqli namizədlərin seçilməsini şərtləndirir;

3) Lakin, bu çoxluq hududsuz deyil, qanunla tənzimlənir. Məsələn, Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən kommersiya bankları və xarici bankların yerli filialları üçün kapitalın tərkib hissələrini (komponentlərini), habelə bank nəzarəti üzrə Bazəl Komitəsinin müəyyən etdiyi prinsiplərə müvafiq surətdə kapitalın adekvatlıq əmsallarını və onların hesablanması qaydalarını «Bank kapitalının və onun adekvatlığının hesablanması qaydaları» müəyyən edir;

4) banklar mal deyil, satınalma gücü istehsal edir. Bankçılıq pul ticarəti deməkdir, yəni ucuz faizə aldığı pulları, daha yüksək faizə sataraq mənfəət əldə edir;

5) banklar rentabellik, likvidlik və riskin bölüşdürülməsi prinsiplərinə çox bağlıdırlar. Banklar əlindəki pulu mümkün olduğu qədər çox fiziki və hüquqi şəxslərə paylamaqla yanaşı kassadakı aktivlərin müəyyən bir hissəsini likvid formada saxlamaq məcburiyyətindədir. Məsələn, Azərbaycan Mərkəzi Bankının Bankların likvidliyinin idarə olunması haqqında Qaydalar respublikada fəaliyyət göstərən kommersiya banklarının və xarici bankların yerli filiallarının likvidlik riski və likvidliyin idarə olunması üzrə bankların daxili siyasət, qayda və prosedurlarına dair minimum tələbləri müəyyən edir;

6) banklar dövlət orqanları tərəfindən çox ciddi nəzarət altındadırlar. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının «Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında» Qanunu - cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılması və ya terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi ilə bağlı hüquqpozmaların aşkar edilməsi və qarşısının alınması üçün hüquqi mexanizmin yaradılmasına, belə pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə maliyyə sistemindən istifadə olunması imkanlarını istisna edən şəraitin yaradılmasına, bu sahədə dövlətin və cəmiyyətin maraqlarının qorunmasına yönəlmişdir;

7) qanun, banklara kassalarında borclarına qarşı hər an likvid aktivlərinin nisbətini təsbit etdiyi halda, digər müəssisələrdə belə bir məcburiyyət yoxdur;

8) banklar pul yaratmaqla tədaviyə pulun miqdarına təsir edərək qiymət mexanizminə təsir edə bilər, lakin digər müəssisələrin belə bir təsir etmə imkanları mümkün deyildir;

9) Nizamnamə kapitalının həcmi digər şirkətlərə nisbətən çox yüksəkdir. Hazırda, Azərbaycanca yeni bank təsis etmək üçün 10 milyon manat tələb edilir;

10) MB bankların sağlamlaşdırılması və iflası zamanı lazımi tədbirlər və proqramlar hazırlayır. Ona görə də krizis dövründə Mərkəzi Bank öz siyasətini Makroiqtisadi sabitliyin, Bankların və sistem əhəmiyyətli müəssisələrin maliyyə sabitliyinin qorunmasına, habelə İqtisadi artımın dəstəklənməsinə yönəlmişdir. Makroiqtisadi tənzimləmə potensialını və siyasətin çevikliyini artırmaq üçün Mərkəzi Bank haqqında qanuna dəyişikliklər edildi. Edilən dəyişikliklər əsasında Mərkəzi Bank sistem əhəmiyyətli müəssisələr və bankların maliyyə vəziyyətini stabilləşdirmək məqsədilə 2009-cu ildə Ümumi Daxili Məhsulun təxminən 5%-in səviyyəsində likvidlik inyeksiyası həyata keçirdi. Bu yardım onların xarici borclarının restrukturizasiyasına və maliyyə vəziyyətinin stabilləşməsinə imkan verdi.

Azərbaycanın monetar orqanı – Mərkəzi bank maliyyə sisteminin inkişafına, o cümlədən bank sektorunda beynəlxalq standartların və maliyyə əməliyyatlarının innovativ xidmət və məhsulların tətbiqinə xüsusi diqqət yetirilir və bu istiqamətdə məqsədyönlü, sistemli və ardıcıl layihələr həyata keçirir. Bu nədənlə kitabda Azərbaycan Respublikası Mərkəzi bankın fəaliyyəti geniş tədqiq edilmişdir.

Bank rəqabətinin güclənməsi, bank xidmətlərinin çeşidinin artırılması, investisiyaların genişlənməsi və bank xidmətləri bazarında bu kimi digər meyllərin artması bankları müxtəlif mənbələrdən vəsait cəlb etməkdə maraqlı edir. Belə bir şəraitdə əmanətçilərdən cəlb edilmiş vəsaitlərinin etibarlı qorunması xüsusi aktualıq kəsb edir. Bu məqsədlə əmanətlərin sığortalanması mexanizmlərinin yaradılması üçün görülən tədbirlərin nəticəsi olaraq 29 dekabr 2006-cı ildə “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edildi. Azərbaycan Respublikasında əmanətlərin sığortalanması sisteminin yaradılmasının məqsədi banklar və xarici bankların yerli filialları ödəmə qabiliyyətini itirdikdə, fiziki şəxslərdən əmanətə qəbul olunmuş pul vəsaitinin itirilməsi riskinin qarşısını almaq, maliyyə və bank sisteminin sabitliyini və inkişafını təmin etməkdir.

Təsadüfi deyildir ki, qlobal maliyyə böhranının ən aktiv fazasında belə Azərbaycanın bank sisteminə xarici kapitalın axını dayanmamışdır. Azərbaycanın yerli bankları da aktiv surətdə xarici bazarlara çıxmaqdadırlar.

Bu gün Azərbaycan banklarının xarici ölkələrdə 2 törəmə bankı, 1 filialı, 6 nümayəndəliyi fəaliyyət göstərir. Bankların xarici maliyyə bazarlarında fəaliyyətinin aktivləşməsi və nüfuzunun artması onların beynəlxalq reytingin alınmasına marağını artırmışdır. Belə ki, təkcə ötən il bank beynəlxalq reytingə malik olmuş və qlobal böhran şəraitində banklar reyting səviyyələrini qoruyub saxlamışlar.

MALİYYƏ- BANK fəaliyyətinə aid mövzuların tədqiqi, özəlliklə qlobal maliyyə böhranı sonrası mərkəzi bankın məqsəd və vəzifələri; elektron ödəniş sistemlərinin fəaliyyətinin təhlükəsizliyi; Bank fəaliyyətinin təşkili, idarə edilməsi, təşkilati strukturu və reqlamenti; bank öhdəliklərinin formalaşması və onların strukturunun optimallaşdırılması, öhdəliklərin mənbələrinin keyfiyyətə səmərəli idarə olunması və bank kapitalının ölçülməsi qaydası; bank aktivlərin təhlükəsizliyi; bankların kassa əməliyyatları və nağdsız hesablaşmaların həyata keçirilməsi şərtləri; Banklarda kreditlərin verilməsi proseduru; bank sistemində risklərin idarə edilməsi prosesi; bank tərəfindən kredit sifarişlərinin qiymətləndirməsi meyarları; Bankların qiymətli kağızlar bazarında investisiya fəaliyyəti; Beynəlxalq bank işi və bankların valyuta əməliyyatları; Banklarda marketinq planı və maliyyə internet xidmətlərinin təkmilləşdirilməsi, Bank sistemində gəlirlərin formalaşması və onlardan istifadənin qiymətləndirilməsi kimi mövzular bankçılıq elmində tədqiqat obyektini kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir və bu nədənlə yuxarıda qaldırılan bütün sualların cavabı «MÜASİR MALİYYƏ –KREDİT İNSİTUTLARININ

FƏALİYYƏT İSTİQAMƏTLƏRİ» FƏNNİNİN TƏDRİSİ PROSESİNDƏ ətraflı formada müzakirə olunacaqdır.

Fənnin metodoloji və nəzəri əsası iqtisadi nəzəriyyənin, maliyyə və kredit nəzəriyyəsinin müddəaları, maliyyə hüququ, Azərbaycan Respublikasının maliyyə-bank institutlarının fəaliyyətini tənzimləyən Qanunlar və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının bankların fəaliyyətinə dair hazırladığı Normativ xarakterli sənəd və təlimatlar təşkil edir.

Tədris prosesində Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının normativ xarakterli sənəd və təlimatlarından və elmi-tədqiqat nəşrlərindən istifadə olunacaqdır.

Mövzuların öyrənilməsi prosesində magistrantlara dünya təcrübəsi kontekstində Azərbaycanda bank sisteminin stabil və təhlükəsiz fəaliyyətinin təmin edilməsi və tənzimlənməsi prinsipləri, qaydaları və normaları əks etdirən normativ sənədlərlərlə tanış ediləcək və bütövlükdə onlara maliyyə - bank industriyası haqqında kompleks bilik və informasiya veriləcəkdir.

«Müasir Maliyyə –kredit insitutlarının fəaliyyət istiqamətləri» «Bank işi» fənninin tədrisində əsas məqsəd- Azərbaycanda maliyyə- bank sisteminin hüquqi bazasının, iqtisadiyyatda bank xidmətlərinin rolunu, bank sisteminin stabil və təhlükəsiz fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə Mərkəzi Bankın rolunu və əhəmiyyətini, bankların təşkili, daxili idarəedilməsi, fəaliyyətinin tənzimlənməsi və ləğv edilməsi prinsiplərini, qaydalarını və normalarını öyrətmək və izah etməkdir.

«Müasir maliyyə –kredit insitutlarının fəaliyyət istiqamətləri» fənninin tədrisində əsas vəzifələr:

1. maliyyə- Bank sisteminin fəaliyyətini tənzimlənməsini əks etdirən normativ- hüquqi sənədlərlərlə yaxından tanış etmək;
2. maliyyə Bank insitutlarının fəaliyyəti haqqında kompleks nəzəri biliklər vermək;
3. Bank xidmət və məhsulları, bank marketinqi və menedcmenti, bank fəaliyyətində maliyyə nəticələrinin təhlili qaydalarını praktik olaraq istifadəsini öyrətmək;
4. müasir bank sisteminin vəziyyəti, inkişafı və problemləri haqqında məlumatlandırmaq və bank sistemində istifadə olunan əsas anlayışları izahını verməkdir.

MÖVZU 1. MALİYYƏ SİSTEMİ

Yığım- investisiya əlaqəsi. Yığımı və investisiyanı stimullaşdıran amillər. Yığım qabiliyyəti və şəxsin gəlir səviyyəsi. Yığım faizin bir funksiyası kimi. Yüksələn faiz qiyməti, yığım meylini artıraraq məcmu yığım həcmi artırır. Faiz nisbətində azalma isə yığım həcmində azalmaya yol açır.

Maliyyə iqtisadi varlıqların komponentləri. Investisiyanın stimullaşdırılması: investisiyanın gəlirlilik nisbəti və investisiyanın maliyyə qaynaqlarının orta xərcləri.

Investisiya prosesinin maliyyə təminatı. Ev təsərrüfatlarının borc yükü və transmissiya. Maliyyə xidmətləri təklif edən təşkilatlar. Kredit- maliyyə qurumlarının ən ilkin və geniş yayılmış forması bankların da daxil olduğu depozit institutları. Maliyyə bazarlarında əmanət toplayan qurumlar: Kommersiya bankları, Kredit ittifaqları, Əmanət bankları, Əmanət və Kredit birlikləri, Poçt-bank qurumları.

Bank fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə dair ümumi qaydalar. Maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi sahəsində poçt rabitəsinin milli operatoru və onun fəaliyyət növləri. Investisiya bankları, İnkişaf bankları. Sosial müdafiə qurumları. Investisiya fondları : Açıq investisiya fondları və Qapalı investisiya fondları. Pensiya fondları. Sığorta şirkətləri. Həyat sığorta şirkətləri. Lizing. Faktoring. Forfeyting.

MÖVZU2. MALİYYƏ BAZARI : PUL VƏ KAPİTAL BAZARI

Fond təklif və tələbi arasındakı axınları nizamlayan qurumlar, axını saxlayan finans alətləri və bunları nizamlayan hüquqi və idari qaydaların mövcud olduğu və finans alətlərinin doğrudan və ya dolaylı olaraq, fond transfer əməliyyatlarının gerçəkləşdiyi bazarlara "maliyyə bazarları" adı verilmiş və maliyyə bazarları tərkibinə pul və kapital bazarları daxildir.

Müddətindən asılı olaraq finans bazarı pul bazarı və sərmayə bazarı kimi iki yerə bölünür:

1) **Pul bazarı** qısa fond təklifləri ilə qısa müddətə olan fond tələblərinin qarşılaşdığı bir bazardır. Ümumiyyətlə, qısamüddətli fondlar hüquqi və fiziki şəxslərin dövriyyə vasitələrinə olan ehtiyacları üçün tələb olunur.

2) **Sərmayə bazarı** uzunmüddətli fond təklifləri ilə uzun müddətə olan fond tələblərinin qarşılaşdığı bir bazardır. Burada uzunmüddətli fondlar satılır və alınır. Uzunmüddətli fondlar sonradan hüquqi şəxslərin amortizasiya ayırmaları və mənfəətləri hesabına ödənilir.

Qısa müddətli fond təklif və tələbinin bir araya gəldiyi bazarlara "pul bazarları" (money markets) deyilir. Diqqət edilməsi lazım gələn ən önəmli nöqtə, bu bazarın qısamüddətli fondlardan təşkil edilməsidir. Burada göstərilən müddət, prinsipcə, bir ildən yuxarı ola bilməz. Orta və uzun müddətli fond təklif və tələbinin bir araya gəldiyi bazara "kapital bazarları" adı verilir.

Maliyyə alətlərinin istifadəsinə görə bazarlar. Maliyyə alətlərə görə bazarları aksiya bazarları və istiqraz-bono və ya istiqraz törəmələri olaraq iki qrupa ayıra bilərik. Sadəcə aksiyalar və törəmələrinin alqı-satqı işləmlərinin gerçəkləşdiyi bazarlara "Aksiya bazarları" adı verilmişdir. Birja üzv üçün vasitəçi qurumlar arasında qiymətli kağız hərəkətini stimullaşdırıcı və investisiyaların aksiya sənədi xaricindəki istiqraz, bono və törəmələri alqı-satqı işləmlərinin gerçəkləşdiyi bazarlara "istiqraz-bono bazarları" adı verilir.

Pul bazarında qaynaqlar müddətli və müddətsiz əmanət, kapital bazarlarında isə davamlılıq təklif edilən yığımlardır. Pul bazarının başlıca xüsusiyyəti bu bazarların qısamüddətli fondlardan təşkil olunmasıdır. Pul bazarının alətləri ticari sənədlərdən, qaynaqları isə çeşidli əmanətlərdən

təşkil edilir. Pul bazarında saxlanan fondlar kreditlərdir və bu kreditlər daha çox şirkətlərin dövrüyyə vəsaitlərinin finansmanı üçün istifadə edilir.

MÖVZU 3. QIYMƏTLİ KAĞIZ BAZARI VƏ FOND BİRJASI

Kapital bazarı orta və uzunmüddətli fond təklif və tələbinin qarşılaşdığı bazardır.

Kapital bazarının növləri. Kapital bazarını müxtəlif meyarlara görə qruplara ayıra bilərik:

1) Qiymətli kağızların ilk dəfə bazara çıxıb-çıxmadığına görə: I bazar, tədaviyə ilk dəfə çıxarılan qiymətli kağızların əldən-ələ dəyişdirildiyi bazarlardır; II bazar - kapital bazarlarına daha öncə çıxarılmış və hələ də tədaviyə olan qiymətli kağızların alınib-satıldığı bazarlardır.

2) bazarların təşkilatı vəziyyətlərinə görə:

təşkiləndirilmiş kapital bazarı, yəni qiymətli kağızların alqı və satqısı birjalarda aparılır; sərbəst kapital bazarı, yəni müəyyən məkanı olmayan bazarlardır.

3) ölkə miqyasında olub-olmamasına görə: ölkə səviyyəsində kapital bazarı; bölgə miqyaslı kapital bazarı.

4) qiymətli kağız çeşidlərinə görə: özəl sektora aid aksiya və istiqrazların bazarı və dövlətə aid istiqraz və xəzinə bonolar bazarı.

Kapital bazarının funksiyaları. I) yığımların sənayə sektoruna axımını təmin edir; II) aksiyaların dəyərinə uyğun olaraq şirkət menecmentinin fəaliyyətinə qiymət vermək olur.

Qiymətli kağız bazarında tələb faktoruna təsir edən amillər aşağıdakılardır: Ümumi pul miqdarı; Xalqın yığım imkanları; Yığım meyli; Sosial sığorta fondları sığorta şirkətləri; Pensiya fondları və Sosial müdafiə fondu.

Qiymətli kağız bazarındakı təklifə təsir edən amillər aşağıdakılardır: yeni qurulan səhmdar şirkətlər; mövcud şirkətlərin xalqa açılması; (İPO tədbiri) və xalqa açıq mövcud şirkətlərin sərmayə artımı.

Ümumi qiymətli kağızlar bazar funksiyalarına aşağıdakılar aid edilir:

1. Kommersiya funksiyası - bazarda görülən əməliyyatlardan gəlir əldə etmək funksiyası;
2. Qiymət funksiyası;
3. İnformasiya funksiyası - bazarın ticarət obyektləri və onun iştirakçıları haqqında olan bazar məlumatlarının bazar iştirakçıları üçün hazırlanması və çatdırılması;
4. Tənzimləyici funksiya bazarda ticarət və iştirak etmək üçün qayda-qanunlar yaradır, iştirakçılar arasında mübahisələri həll edən nəzarət orqanlarını və yaxud da idarə orqanlarını təşkil edir.

Qiymətli kağızlar bazarının xüsusi funksiyalarına isə aşağıdakıları aid etmək olar:

1. Yenidən bölüşdürülmüş funksiya;
2. Qiymət və finans risklərinin sığortası funksiyası:

Yenidən bölüşdürülmüş funksiyanın özünü şərti olaraq 3 yerə bölmək olar: Pul vəsaitlərinin bazar fəaliyyəti sahələri və sferaları arasında yeni bölüşdürülməsi; Əmanətlərin qeyri-istehsal formasından istehsal formasına çevrilməsi və dövlət büdcəsi kəsinin qeyri-informasiya əsasında maliyyələşdirilməsi, yəni tədaviyə əlavə pul vəsaitlərinin buraxılmaması.

Qiymətli kağız bazarları quruluşlarındakı qanuni xüsusiyyətlər baxımından üç ana qrupa ayrılır:

1) Dövlət qiymətli kağız bazarları. Qanun ilə qurulan, idarə heyəti və qaydaları rəsmi məqamlar tərəfindən müəyyən edilən bazarlardır;

2) Özəl qiymətli kağız bazarları. Qiymətli kağız bazarlarının üzvləri tərəfindən qurulan, mənfəət məqsədi olmayan və əsas etibarilə əqidə quruluşu statusunda olan bazarlardır. Anqlosakson ölkələrindəki qiymətli kağız bazarları buna nümunədir;

3) Qarışıq xüsusiyyətə malik qiymətli kağız bazarları, qismən dövlət, qismən də özəl qiymətli kağız bazarlarının xüsusiyyətlərinə sahib bazarlardır.

Birinci bazara şirkətlər və bələdiyyə orqanları tərəfindən ilk ixrac edilmiş qiymətli kağızlar çıxarılır. Birinci bazarda istiqrazlar və aksiyalar kimi qiymətli kağızlar alınır-satılır. Birinci

bazarın özəyi qiymətli kağızların ixracdan satın alınmasıdır. Birinci bazardan alınan qiymətli kağızlar ikinci bazarda satıla bilər, yeni əl dəyişdirilə bilər. İkinci bazar qiymətli kağızların hər an pula çevrilməsini saxlayan bazardır. İkinci bazar qiymətli kağızların likvidliyini artıraraq birinci bazara tələbi artırır və onun inkişafını təmin edir.

İkinci bazarın özü dörd bazara bölünür: birja; qeyri-birja bazarı; üçüncü bazar və dördüncü bazar.

Fond birjası. İkinci bazarın ən vacib elementlərindən biri fond birjasıdır. Fond birjası qiymətli kağızlar bazarının likvidliyini və onun tənzim olunmasını təmin edir. Fond birjası qiymətli kağızların bazar qiymətini müəyyən edir, qiymətli kağızlara olan tələb və təklif arasında tarazlığı əks etdirməklə həmçinin onlar haqqında lazımı informasiyanın yayılmasını təşkil edir.

Qeyri-birja bazarında qiymətli kağızlar birjada qeydiyyatdan keçmir. Qeyri-birja bazarı avtomatlaşdırılmış şəkildə fəaliyyət göstərir ki, bu da alıcılara və satıcılara qiymətli kağızların cari qiymətlərini izləmək imkanı verir.

Üçüncü bazar qeyri-birja bazarıdır ki, burada qiymətli kağızların alqı-satqısı vasitəçilər tərəfindən qeydiyyatdan alınaraq yüksək komisyon məbləği tələb olunur. Bu bazar ən çox ABŞ-da inkişaf edib.

Dördüncü bazar və yaxud da kompüterləşdirilmiş bazar. Bazar dördüncü bazarın əsasında aksiyaların elektron ticarət sistemi sistemi fəaliyyət göstərir. Bu bazar investora sazişləri güclü kompüter sisteminin vasitəsilə imzalamaq imkanı verir ki, burada da birjaya toxunmadan böyük komisyon xərclərinə qənaət etmək olar. İnvestor istənilən vaxt şəbəkə vasitəsilə öz istədiyi qiyməti fayla göndərir və əgər qarşılıqlı təklif alınarsa, sövdələşmə baş tutmuş hesab olur.

Qiymətli kağız bazarlarının kapital bazarına müsbət təsiri. Qiymətli kağız bazarlarının kapital bazarına mənfi təsiri.

Gəlirlik nöqtəyi-nəzərindən qiymətli kağızlar gəlirli və ya gəlirsiz ola bilər. Risk səviyyəsinə görə qiymətli kağızları aşağıdakı tərzdə yerləşdirmək olar:

1) gəlir nə qədər çoxdursa, risk də bir o qədər çoxdur.

2) qiymətli kağızın təlimatı nə qədər yüksəkdirsə, risk də bir o qədər azdır. Emissiya qiymətli kağızları əsasən iri əskenaslarla buraxılır və bunlar əsasən aksiyalar və istiqrazlar olurlar.

Qeyri-emissiya qiymətli kağızlar isə tək-tək və ya kiçik seriyalarla buraxılır.

Aksiyanın qiymətinin dəyərləndirilməsi. Dividend. İstiqrazların ümumi xarakteristikası. Anderrayter - vasitəçi xidmətidir və ilkin emissiyanın yerləşdirilməsində üzünə öhdəlik alır.

Anderrayterin dünya praktikasında funksiyaları aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

1. Emissiyanın hazırlanması (şirkətin yenidən qurulmasına köməklik göstərmək emitentlə, hüquqi firmalarla investisiya məsləhətçiləri ilə birlikdə emissiyanın təşkili və qiymətləndirilməsi);

2. yayılması (emissiya bir hissəsinin və yaxud hamısının pul verib geri alınması, emissiyanın birbaşa yayılması, emissiyanın sindikatlar vasitəsilə satılması);

3. bazardan sonrakı müdafiə (ikinci bazarda qiymətli kağızın kursunun saxlanması);

4. analitik və tədqiqatı müdafiə qiymətli kağızın kurs dinamikasına və ona təsir edən faktorlara nəzarət.

Qiymətli kağızların reytingi. Qiymətli kağızlar bazarının iştirakçıları.

Qiymətli kağızlar bazarının dövlət tənzimlənməsi. Fond birjasının beş əsas funksiyası vardır:

1) likvidlik ehtiyaclarını qarşılamaq;

2) alıcıları-satıcıları qiymətli kağızların alqı-satqısını etmək üçün bir məkanda qarşılaşdırmaq;

3) qiymətli kağızların real kursunu müəyyən etmək;

4) kapitalın bir sahədən digər sahəyə axmasını təmin etmək;

5) real bazarın yaradılmasına xidmət etmək.

Dünya praktikasında fond birjalarının 3 tipi mövcuddur:ictimai hüquqi;xüsusi birjalar; və qarışıq birjalar.Birja iqtisadi barometr kimi. Kotirovka. Birja indeksləri. Bakı Fond Birjasında Qiymətli Kağızların Listinqi, Delistinqi və Ticarətə Buraxılması Qaydaları. Qiymətli kağızların delistinqi.

MÖVZU 4. SİĞORTA SİSTEMİ

Sığorta sistemi müvafiq icra hakimiyyəti orqanından, sığortaçılardan, sığorta brokerləri, agentləri və ekspertlərindən ibarətdir. Sığorta sistemi və sığorta haqqında qanunvericilik. Sığortanın iqtisadi-nəzəri əsasları. Sığorta işinin təşkilinin prinsip və funksiyaları. Sığortaçının müstəqilliyi.Sığortaçının öz fəaliyyəti barədə məlumat verməsi.Sığorta fəaliyyəti sahəsində qadağanlar. Sığorta İşinin təşkili. Sığortaçının rəhbərlərinə qoyulan tələblər. Sığorta agentliyi. Sığorta brokerliyi. Aktuari və sığorta eksperti. Prodüktor. Xarici hüquqi və fiziki şəxslərin Azərbaycan Respublikasında sığorta fəaliyyəti. Azərbaycan Respublikasında və xarici ölkələrdə edilə bilən sığortalar. Sığorta müqaviləsinin məzmunu. Sığortalının vəzifələri. Sığortaçının vəzifələri. Sığorta fəaliyyətinin əsasları və sabitliyi. Sığorta fəaliyyətinə dövlət nəzarəti. maliyyə sabitliyinə nəzarət. Azərbaycandasığorta fəaliyyətinin təsnifatı. Sığortabazarı və onun sosial-iqtisadi məzmunu. Sığorta bazarının strukturu. sığortabazarında fəaliyyət göstərən peşəkar iştirakçılar. sığortabazarında risklərin idarə edilməsi və təsnifatı. sığorta fəaliyyətinin təşkilati və hüquqi əsasları. Sığorta şirkətlərinin təşkilati-hüquqi formaları. milli sığorta sistemində sığortabazarının rolu. Sığorta fəaliyyətinin aparılmasında DSN-in rolu. Təkrar sığortanın iqtisadiyyatda rolu. Sığorta tədiyyələrinin hesablanmasında sığorta tariflərinin rolu və əhəmiyyəti. Sığorta tariflərinin müəyyənləşdirilməsində aktuar hesablamalar və onların xüsusiyyətləri. Sosialsığortanın mahiyyəti və prinsipləri. Sosialsığortanın iştirakçıları, onların hüquq və vəzifələri. Məcburi dövlət sosial sığortası. sığorta şirkətlərinin iqtisadiyyatı və maliyyəsi.Sığorta şirkətlərində korporativ idarəetmə standartı.

MÖVZU 5. BANK SİSTEMİ

Azərbaycan respublikasının bank sisteminin hüquqi əsasları. Bank infrastrukturunu. Azərbaycan respublikasının bank sisteminin kadr təminatında Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin «Bank işi» kafedrasının fəaliyyəti. Azərbaycanda bank sisteminin fəaliyyətini tənzimləyən əsas qanunlar: Banklar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bank olmayan kredit təşkilatları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu Əmanətlərin sığortalanması haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu Valyuta tənzimi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu Poçt haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

Bankların fəaliyyətini nizamlayan qanunlar toplusuna kredit işi, elektron ödəniş sistemi, bank sirri, bankların iflası qanunları da daxil edilməlidir.bank sistemində stress test sistemibank sistemində böhran. Bank sistemində antiböhran tədbirlər proqramı. bank sistemində nəzarət modelləri. Bank sistemində əmanətlərin sığortalanması. Əmanət sığorta sisteminin məqsədi.

MÖVZU 6. MƏRKƏZİ BANKÇILIQ

Mərkəzi banklarının məqsəd və vəzifələri. Azərbaycan respublikasının mərkəzi bankın fəaliyyətinin ümumi əsasları və əməliyyatları.Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Pul siyasəti və Maliyyə Sabitliyi Komitəsi. AR mərkəzi bankın təşkilati strukturu və idarə olunması Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin səlahiyyətləri. Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin sədrinin səlahiyyətləri. Mərkəzi Bankın fəaliyyətinin əsas məqsədi. Mərkəzi Bankfunksiyaları Azərbaycan Mərkəzi Bankı Pul siyasətini aşağıdakı alətlər vasitəsilə həyata keçirir: açıq bazarda əməliyyatların aparılması; faiz dərəcələrinin müəyyənləşdirilməsi; kredit təşkilatları üçün məcburi ehtiyatların müəyyənləşdirilməsi; kredit təşkilatlarının yenidən maliyyə-

ləşdirilməsi; depozit əməliyyatlarının aparılması; bank əməliyyatlarının məhdudlaşdırılması; beynəlxalq təcrübədə qəbul edilmiş pul siyasətinin digər alətləri.

Qlobal Böhranların Şiddətlənməsi Mühitində Azərbaycan Mərkəz Bankının Pul Siyasətinin İstiqamətləri.

MÖVZU 7. ÖDƏNİŞ SİSTEMİ

Ödəniş sistemi haqqında ümumi məlumat. Milli Ödəniş Sisteminin arxitekturasının əsasını təşkil edən Real Vaxt Rejimində Banklararası Hesablaşmalar Sistemi (**AZIPS**). Milli Telekommunikasiya Şəbəkəsinin bazasında Milli Ödəniş Sisteminin arxitekturasının ikinci mühüm elementi olan Xırda Ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sistemi (**XÖHKS**). Milli Ödəniş Sisteminin arxitekturasının tamamlanması üçün yeni infrastrukturun – “MilliKart” Prosesinq Mərkəzi. Kütləvi Ödənişlər üzrə Mərkəzləşdirilmiş İnformasiya Sisteminin mahiyyəti .

Bank hesablarının növləri: cari hesablar; cari subhesablar; ssuda hesabları; əmanət (depozit) hesabları; Müxbir hesablar.

Standart bank hesab nömrəsinin (iban) tətbiqi və istifadəsi. Kredit Kartları Və Kart Prosesinq Təşkilatları. Azərbaycan Beynəlxalq Bankı” ASC-yə məxsus olan “AzeriCard”ın ölkədə ilk prosesinq təşkilatı kimi. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankında “MilliKart” prosesinq təşkilatı.

KapitalKartprosesinq sistemi. Kartlar vasitəsi ilə ödənişlərin həyata keçirilməsi. Emitent və kart sahibinin vəzifələri.

Korporativ kartlar. beynəlxalq kart təşkilatları. SWIFT beynəlxalq maliyyə ödənişlərini həyata keçirən təşkilat kimi. SWIFT-in əsas məqsədi - maliyyə informasiyalarının rəsmi mübadilə üsullarının və standartlaşdırılmış məlumatların istifadəsi ilə beynəlxalq şəbəkəyə məlumatların ötürülməsini təmin edən sistemdir.

MÖVZU 8. BANK FƏALİYYƏTİNİN TƏŞKİLİ, İDARƏ EDİLMƏSİ, TƏŞKİLATI STRUKTURU VƏ REQLAMENTİ

Bank fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə dair ümumi qaydalar. Bank fəaliyyətinin özəllikləri. Bankların fəaliyyəti sənaye, aqrar, tikinti və nəqliyyat müəssisələrindən çox fərqlidir. Bunu aşağıdakı şəkildə sıralaya bilərik:

1) quruluş yönündən bankların fəaliyyət göstərməsi üçün digər kommersiya şirkətlərindən fərqliliyi onların lisenziyalarının Mərkəzi Bankdan alınması şərtidir;

2) bankın qurucularının şəxsiyyətləri, vicdan və xarakterləri özəl bir araşdırma mövzudur;

3) öz kapital və cəlb edilmiş sərmayə nisbəti çox fərqlidir. Ümumiyyətlə banklarda borc vəsaiti öz sərmayəyə nisbətən çoxdur. Lakin, bu çoxluq hududsuz deyil, qanunla tənzimlənir;

4) banklar mal deyil, satınalma gücü istehsal edir. Bankçılıq pul ticarəti deməkdir. Bir tərəfdən ucuz faizlə aldığı pulları, digər tərəfdən nisbətən daha yüksək faizlə satmaq nəticəsində mənfəət əldə etməyə çalışır.

5) banklar digər müəssisələrdən fərqli olaraq, rentabellik likvidlik və riskin bölüşdürülməsi prinsiplərinə çox bağlıdırlar. Banklar mümkün olduğu qədər ucuz bir faizlə, hətta yerinə görə faizsiz təmin edərək, ən yüksək faizlə ehtiyacı olan iqtisadi vahidlərə borc olaraq vəsait verir. Bu borc müəyyən bir təminatla bağlı olaraq verilir. Bu təminat maddi olduğu kimi şəxsin etibarına görə də müəyyən edilə bilər. Banklar əlindəki pulu mümkün olduğu qədər çox fiziki və hüquqi şəxslərə paylamaq üçün kassasındakı aktivlərinin müəyyən bir hissəsini nağd pul şəklində saxlayır;

6) dövlət orqanları tərəfindən çox ciddi nəzarət altındadırlar;

7) qanun, banklara kassalarında borclarına qarşı hər an likvid varlıqların nisbətini təsbit etdiyi halda, digər müəssisələrdə belə bir məcburiyyət yoxdur;

8) banklar pul yaratmaqla tədavüldə pulun miqdarına təsir edərək qiymət mexanizminə təsir edə bilər, lakin digər müəssisələrin belə bir təsir etmə imkanları mümkün deyildir;

9) bankların quruluş sərmayələrinin böyük olması tələb edilir. Hazırda, Azərbaycanda yeni bank açmaq üçün 10 milyon manat tələb edilir;

10) Bankların iflası zamanı dövlət tərəfindən lazımi tədbirlər və proqramlar hazırlanır.

Bankçılığın əsas prinsipi və funksiyaları. Bankların təşkili və idarə edilməsi. Bankların idarəetmə strukturu-Hər bir bank ali idarəetmə orqanı olan səhmdarların ümumi yığıncağı, onun idarə olunmasına və işinə nəzarəti həyata keçirən orqan olan Müşahidə Şurası, bankda audit işini təşkil edən Audit Komitəsi və məsul icra orqanı olan İdarə Heyəti tərəfindən idarə olunur. Təşkilati strukturun tərkibinə ən azı aşağıdakı funksiyaları daşıyan bölmələr daxil edilməlidir: müştərilərlə birbaşa iş; risklərin idarə edilməsi; bank əməliyyatları; inzibati və yardımçı xidmət.

MÖVZU 9. BANKLARIN ÖHDƏLİKLƏRİ VƏ KAPITALI

Bankların öhdəlikləri - banklar tərəfindən vəsaitlərin cəlb olunması və onun resurslarının formalaşması üzrə əməliyyatlarıdır. Mühasibat balansına öhdəliklər və kapital üzrə maddələr aşağıdakı kimi əks olunur:

Öhdəliklər

1. Mərkəzi Bank qarşısında öhdəliklər;
2. maliyyə sektoru qarşısında öhdəliklər;
3. müştərilər qarşısında öhdəliklər;
4. borc götürülmüş digər vəsaitlər;
5. digər öhdəliklər.

Kapital

1. nizamnamə kapitalı;
2. ehtiyatlar;
3. bölüşdürülməmiş mənfəət.

Öhdəliyin əsas xüsusiyyəti bankın borcunun olmasıdır. Öhdəlik - borcdur və ya müəyyən bir işi müəyyən şəkildə yerinə yetirmək və ya müəyyən şəkildə hərəkət etmək barədə verilmiş təminatdır. Xüsusi kapital bilavasitə banka məxsus olan vəsaitlərdir. funksiyalar aşağıdakılardan ibarətdir: müdafiə funksiyası, operativ funksiya, tənzimləmə funksiyası.

Bank kapitalinin və onun adekvatlığının hesablanması qaydaları. Bank məcmu kapitalının qiymətləndirmə prosesi.

Kapitalin adekvatlıq əmsali.

MÖVZU 10. BANKLARIN AKTİV ƏMƏLİYYATLARI VƏ AKTİVLƏRİN TƏHLÜKƏSİZLİYİ

Aktivlər – bankın bütün kreditləri, investisiyaları, pul vəsaitləri və əmlakıdır (bank işində istifadə olunmayan əmlak da daxil olmaqla). Aktivlər standart və qeyri-standart aktivlər qrupuna bölünürlər. Standart aktivlər qrupuna "qənaətbəxş aktivlər" və "nəzarət altında olan aktivlər", qeyri-standart aktivlər qrupuna "qeyri-qənaətbəxş aktivlər", "təhlükəli aktivlər" və "ümitsiz aktivlər" aiddir.

Kredit – bağlanmış müqaviləyə uyğun olaraq qaytarılmaq, müəyyən müddətə (müddətin uzadılması hüququ ilə) və faizlər (komisiyon haqları) ödənilmək şərti ilə, təminatla və ya təminatsız müəyyən məbləğdə borc verilən pul vəsaitidir. Həmin şərtlərlə pul vəsaitlərinin verilməsi haqqında götürülmüş hər hansı öhdəlik, qarantıya, zəmanət, borc qiymətli kağızlarının diskontla və ya faizlər alınmaqla satın alınması və müqaviləyə əsasən hər hansı formada verilmiş vəsaitin qaytarılmasını tələb etməklə bağlı digər hüquq da kredit anlayışına aiddir.

Vaxtı keçmiş kredit - əsas məbləğ (və ya onun hissəsi), yaxud onlara hesablanan faizlər və ya hər hansı birinin ödənilməyən hissəsi üzrə ödənişləri müqavilədə göstərilən tarixdən 30 təqvim gündən artıq gecikdirilən kreditdir.

Tam təminatlı kredit – elə kreditdir ki, onun vaxtında və tam qaytarılmasını təmin etmək üçün həmin bankda yerləşdirilmiş depozitlərlə və ya bazar dəyəri bu kreditin ödənilməmiş məbləğinə bərabər və ya ondan artıq olan girovla (daşınmaz əmlakla təmin olunmuş kreditlər üzrə girovun bazar dəyəri kreditin minimum 150%-i həcmində) və ya digər təminatla təmin edilmişdir (bu Qaydalarda girov dedikdə ipotekalar da başa düşülür).

Qismən təminatlı kredit - bazar dəyəri kreditin ödənilməmiş məbləğindən aşağı olan girovla və ya digər təminatla təmin edilmiş kreditdir.

Təminatlı kredit - təminatı olmayan kreditdir və ya təmin edilən təqdirdə, bu təminatın bazar dəyəri yoxdur, etibarlı şəxs tərəfindən verilməmişdir, yaxud dəyərindən asılı olmayaraq qanunvericiliyə uyğun olaraq rəsmiləşdirilməmişdir.

Restrukturizasiya olunmuş kredit – bu elə kreditdir ki, adi şəraitdə bankın güzəştə getmədiyi, lakin borclunun maliyyə vəziyyətinin pisləşməsi səbəbindən o, qaytarılmasını təmin etmək məqsədilə müqavilədə nəzərdə tutulduğundan daha əlverişli şərtlərlə yenidən rəsmiləşdirilmişdir (məsələn, faiz dərəcəsi azaldılmış, yaxud hesablanmış faizlərin alınması hüququndan tam və ya qismən imtina edilmiş, yaxud borcalan tərəfindən ödəniş aparılmadan əsas və faiz borclarının məbləği azaldılmış və qaytarılma müddəti uzadılmış kreditlər).

Yüksək risklə təsnifləşdirilmiş aktiv - qeyri-qənaətbəxş, təhlükəli və ya ümitsiz təsnifləşdirmə kateqoriyasına aid edilmiş aktivdir.

Bankların aktiv əməliyyatların mahiyyəti. Mühasibat balansına aşağıdakı aktiv maddələr daxil edilir:

- Nağd pul və digər ödəniş vasitələri;
- Qızıl və digər qiymətli metallar;
- Mərkəzi Bankdakı hesablar;
- Maliyyə sektoruna verilmiş kreditlər və avanslar;
- Müştərilərə verilmiş kreditlər və avanslar;
- Qiymətli investisiya kağızları;
- Qeyri-maddi aktivlər;
- Əsas vəsaitlər;
- Digər aktivlər.

Aktivlərin təsnifləşdirilməsi. Təsnifləşdirmə prosesində təminatın rolu

Aktivlərin risk dərəcəsi üzrə ölçülməsi. Bank aktivlərinin təhlükəsizliyini təmin edən nəzarət mexanizmi: daxili audit

MÖVZU 11. BANKLARIN KASSA ƏMƏLİYYATLARI VƏ NAĞDSIZ HESABLAŞMALAR

Nağdsız hesablaşmalar həyata keçirilərkən aşağıdakı ödəniş sənədlərindən istifadə edilir:

Ödəniş tapşırıqları; inkasso sərəncamları; inkasso tapşırıqları və akkreditivlər.

Ödəniş tapşırıqları ilə hesablaşmalar; inkasso sərəncamları ilə hesablaşmalar. vergi orqanlarının sərəncamları ilə hesablaşmalar. inkasso üzrə hesablaşmalar. akkreditiv üzrə hesablaşmalar. azərbaycan respublikasının kredit təşkilatlarında kassa əməliyyatlarının aparılması və qiymətlilərin inkassasiyasının təşkili.

Kassa işinin təşkili. Pul saxlanan yerlərin açılması və bağlanması qaydaları. Qiymətlilərin inkassasiyasının təşkili.

MÖVZU 12. BANKLARDA KREDİT ƏMƏLİYYATI

Kreditin mahiyyəti, prinsipləri, forma və növləri. Kreditləşmənin iqtisadi əhəmiyyəti və kredit tələblərinin dəyərləndirilməsi. Azərbaycan banklarında kreditlərin

Verilməsi qaydaları. Kreditlərin verilməsi meyarları. Bank tərəfindən kredit sifarişlərinin qiymətləndirməsi meyarları kreditlərin həcmi, müddəti, onlarla bağlı risklərin səviyyəsi, borcalanın fəaliyyət növü və digər amillərlə müəyyən edilir. Meyarlar ən azı aşağıdakı amillər üzrə qruplaşdırılır:

1. Kreditin məqsədi və ödənişlərin mənbəyi;
2. Borcalanla və onun sifariş etdiyi kreditlə bağlı riskin səviyyəsi;
3. Kreditin, habelə onun müqabilində təklif olunan təminatın bazar və iqtisadi dəyişikliklərə qarşı həssaslığı;
4. Borcalanın kredit tarixi, habelə tarixi məlumatlar və müxtəlif ssenarilər nəzərə alınmaqla nağd vəsait axını proqnozlarına əsasən borcalanın cari kredit qaytarma qabiliyyəti;
5. Kommersiya kreditləri üzrə fəaliyyət sahəsində borcalanın təcrübə və bilikləri;
6. Kreditin növü ilə bağlı iqtisadi/bazar sektorunun vəziyyəti və həmin sektorda borcalanın vəziyyəti;
7. Kredit müddəti ərzində kredit müqaviləsinə düzəlişlər edilməsi imkanı da daxil olmaqla kreditin şərtləri və müddəti;
8. Təminatın adekvatlığı və zərurət yarandıqda onun realizasiyası və ya istifadə edilməsi.

Kreditlərin verilməsi üzrə bankdaxili qaydalar. Borcalanlar haqqında maliyyə məlumatı. Kredit portfelinin keyfiyyətinə nəzarət. Bankın rəhbərliyinə hesabatların təqdim olunması. İstehlakçıların hüquqlarının qorunması. Məlumatın istehlakçılara açıqlanması. Kredit dosyesinin (tarixçəsinin) məzmunu. Mərkəzləşdirilmiş kredit reyestri haqqında qaydalar.

MÖVZU 13. BANKLARIN QIYMƏTLİ KAĞIZLAR BAZARINDA İNVESTİSİYA FƏALİYYƏTİ

Qiymətli kağızlar bazarının investisiya potensialı və qiymətli kağızların təsnifləşdirilməsi. Borc qiymətli kağızlar; Dövlət əməliyyatları üçün qiymətli kağızlar; İnterestli investisiyalar. İnterestli investisiya prosesinin maliyyə təminatı. Qiymətli kağızlar bazarında investisiya riskinin qiymətləndirilməsi. İnterestli investisiya riskinin qiymətləndirmə metodu.

investisiya strukturu. Qiymətli kağızlar bazarının investisiya imkanlarının fundamental və texniki təhlil. Bankların qiymətli kağızlar bazarında fəaliyyəti.

bank portfelinin əsas funksiyaları. Bankın investisiya fəaliyyətinin gəlir və riski. Bankın investisiya siyasəti

MÖVZU 14. BEYNƏLXALQ BANK İŞİ

Beynəlxalq bank işi və bankların valyuta əməliyyatları. Azərbaycanda valyuta bazarının tənzimlənməsi. Valyuta nəzarəti orqanları və agentləri. Qeyri-rezidentlərin Azərbaycan Respublikasında valyuta əməliyyatları. Valyuta mövqeyi Azərbaycan Respublikası müvəkkil banklarının açıq valyuta mövqeyi limitlərinin müəyyən edilməsi və tənzimlənməsi.

Beynəlxalq bankçılığın mahiyyəti. Beynəlxalq bankların insititusal xidmət vahidləri. Beynəlxalq portfel investisiyası. Beynəlxalq investisiyalarda risk üç ana qrupda toplanılır:

1. Qlobal risk;
2. Ölkə riski;
3. Makro və ya biznes riski (sektor və firma riskliliyi).

Beynəlxalq finans bazarları. Finans bazarının qloballaşması. Qlobal finans mərkəzlərinin status qazanması üçün lazımi şərtlər. Xarici bankların Azərbaycan

Bank sistemində yeri xarici ticarətdə istifadə edilən hesablaşmaların formaları

Rəsmi mənbələrlə ticarəti kreditləşdirmə və xarici ticarətin kreditləşdirilməsində banklar tərəfindən araşdırılan ölkə risk dəyərləndirilməsi. Valyuta böhranı. Banklarda valyuta mübadilə əməliyyatlarının aparılması qaydaları. Fiziki şəxslər tərəfindən valyuta sərvətlərinin

azərbaycan respublikasına gətirilməsi və azərbaycan respublikasından çıxarılması qaydaları. Rezidentlər tərəfindən valyuta sərvətlərinin azərbaycan respublikasına gətirilməsi və azərbaycan respublikasından çıxarılması. Qeyri-rezidentlər tərəfindən valyuta sərvətlərinin Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi və Azərbaycan Respublikasından çıxarılması. Azərbaycan respublikası rezidentlərinin xarici valyuta əməliyyatları. Rezidentlərin hesablarından köçürmələr. Azərbaycan Respublikası qeyri-rezidentlərinin xarici valyuta əməliyyatları. Müvəkkil bankların valyuta nəzarəti agenti funksiyalarını yerinə yetirməsi

MÖVZU 15. BANK SİSTEMİNDƏ MALİYYƏ HESABATLARININ TƏRKİBİ, PUL VƏSAİTLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ VƏ MÜHASİBAT UÇOTUNUN ƏSAS VƏZİFƏLƏRİ

Maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsi ilə bilavasitə əlaqəli olan elementlər və uçot siyasəti. Maliyyə hesabatlarında aktiv və öhdəliklər aşpədəkə qaydada təsnifləşdirilməlidir: tələb olunanadək və 1 ayadək; 1 aydan 3 ayadək; 3 aydan 6 ayadək; 6 aydan 1 ilədək; 1 ildən yuxarə.

Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri. Maliyyə hesabatlarının məqsədi və tərtib olunma prinsipləri. Maliyyə hesabatı elementlərinin qiymətləndirilməsi. Maliyyə kapitalının saxlanması konsepsiyası və mənfəətin müəyyən olunması. Maliyyə hesabatlarının tərkibi. Maliyyə hesabatlarının istifadəçilərə təqdim edilməsi. Pul vəsaitlərinin hərəkəti. Mənfəət və zərərələr haqqında hesabat. Banklarda mühasibat uçotunun əsas vəzifələri. Mühasibat xidmətinin təşkili.

ƏDƏBİYYAT

I. QANUNLAR, [AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MƏRKƏZİ BANKININ NORMATIV SƏNƏDLƏR VƏ TƏLİMATLARI](#)

1. Azərbaycan Respublikasının Qanunları

1. [Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu](#)
2. [Banklar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu](#)
3. [Əmanətlərin sığortalanması haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu](#)
4. [Valyuta Tənzimi haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu](#)
5. [Kredit ittifaqları haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu](#)
6. [Poçt haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu](#)
7. [Bank olmayan kredit təşkilatları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu](#)
8. [Banklarda İnformasiya Texnologiyalarının tətbiqi qaydaları](#)
9. [Azərbaycan Respublikası bank sistemində arxiv işinin aparılması haqqında Təlimat](#)
10. [Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən banklar tərəfindən ödəniş statistikası hesabatları formalarının tərtibi və təqdim edilməsi haqqında Təlimat](#)
11. [Kassa dövriyyəsi haqqında statistik hesabatın tərtibi və təqdim olunması haqqında Təlimat](#)

II. Elmi – praktik ədəbiyyat

1. Banklar haqqında normativ- hüquqi aktlar toplusu// Elmi redaktor: Z.F. Məmmədov. Bakı, Qanun, 2009. 1092 s.
2. Dövlət maliyyəsi normativ- hüquqi aktlar toplusu// Elmi rəhbər: V.Z.Zeynalov. Bakı, Qanun, 2010. 1180 s.
3. Abbasov Ə.M., Z.F. Məmmədov. Bank işi və e-bankçılıq. Bakı, 2003.
4. Abdullayev Ş.M. Əsgərova K. Bank işi. Bakı- 2009.
5. Bağırov M. Bank işi. Bakı, 2003.
6. Bəşirov R.A. Bank işi. Bakı, 2003.
7. İbrahimov Z. Pul, kredit və banklar (suallara cavab). Bakı, 2009.

8. Məmmədov Z.F Finans iqtisadiyyatı. –Bakı: Qanun, 2003. - 375 c.
9. Sadiqov E.M. Bank əməliyyatları. Bakı, 2010.
10. Zeynalov V. Z. Beynəlxalq maliyyə. Azərnaşr. Bakı, 2010.
11. Zeynalov V. Z. Maliyyə.Azərnaşr. Bakı, 2009.
12. Аббасов А.М., Мамедов З. Ф. Электронизация финансовой индустрии в условиях сетевой экономики. Баку: Азернешр, 2007.
13. Аббасов А.М., Мамедов З. Ф. Цифровизация финансов. – Баку.: БГУ, 2003. - 200 с.
14. Банковское дело. Учебник. М.: Проспект, 2008.
15. Банковское дело Управление и технологии под ред. Тавасиева Учебник 2005. 671с.
16. Банковское дело. под ред. Коробовой Г.Г. - Учебник 2006 -766с.
17. Банковское дело: современная система кредитования. под ред. ЛаврушинМ.- 2007.
18. Банковское дело. МФПА, 2005
19. Банковское дело. под ред. Лаврушина О.И. М.- 2007.
20. Банковское дело. под ред. Коробовой Г.Г. М.- 2006.
21. Банковские риски. Издательство: [КноРус](#), 2008 .
22. Банковский менеджмент. Издательство: [КноРус](#), 2010 .
23. Банковский маркетинг. Издательство:МФПА 2004.
24. Гаджиев Ш.Г. Финансово-банковская система Азербайджана в условиях глобального кризиса: изменение акцентов международных сравнительных оценок // Центральная Азия и Кавказ, Глобализация. 4-5, - 2009. с. 84- 103.
25. Гаджиев Дж.Ф. Денежно-банковская система и МБА.М.: «Финансы и статистика», 2008.
26. Герасимова Е. Б., Мельник М. В.. [Основы банковского аудита](#). 2008.- 224 с.
27. Д. Синки. [Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг](#). Изд.: Альпина Бизнес Букс. 2007. 1024 с .
28. Ермаков С.Л., Юденков Ю.Н.Основы организации деятельности коммерческогобанка. Учебник Издательство: КноРус. Год: 2011
29. Жарковская Е.П. Банковское дело. Учебник 2006
30. Зейналов В. З. Проблемы развития банковского сектора Азербайджана в условиях глобального кризиса// Экономика и управление.-2011.- № 7.
31. Ибрагимов З.Г. Генезис денежно- кредитной системы Азербайджана. Баку, 1997.
32. Кочергин Д. А.Электронные деньги. Изд: Маркет, 2011 с. 424
33. Керимов А. Рынок банковских услуг. Баку. 2010.202 с.
34. Лаврушин О.И. Банковское дело. Изд: КноРус.- 2008 г. 768 с.
35. Лаврушин О. И. Банковская система в современной экономике. М: КноРус. Монография. 2011. 360 с.
36. Мамедов З. Ф. Кредитная система Турецкой республики. - СПб: изд-во СПбГУЭФ. Текст лекции. 1993. – 43 с.
37. Мамедов З. Ф. Деньги, кредит, Банки. Учебник. Баки, 2008. 400 с.
38. Мамедов З. Ф. Деятельность российских банков в странах СНГ и Азербайджано-российского сотрудничества в банковской сфере // Известия национальной АН Азербайджана. Серия экономических наук № 1- 2008. Баку, Елм- 2008. 30-40 с.
39. Мамедов З. Ф. Влияние кризиса на реформирование банковского сектора Турции. 10 декабря 2009 г. Первый Российский экономический конгресс (РЭК-2009) . Москва с 7 по 12 декабря 2009 года в помещениях Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова под эгидой Новой экономической ассоциации (НЭА) и Секции экономики Отделения общественных наук РАН.
40. Мамедов З. Ф. Проблемы и перспективы развития э - банковских услуг//Финансы, кредит и международные экономические отношения в XXI веке. Материалы 2-й международной научной конференции. 29- 30 марта 2007 года: Сборник докладов. Т IIIПод. ред. В.Е. Леонтьева. - СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2007.
41. Мамедов З. Ф. Перспективы развития системы страхования вкладов//Финансы, кредит и международные экономические отношения в XXI веке. Материалы 2-й международной научной конференции. 29- 30 марта 2007 года: СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2007. С.53.- 55
42. Мамедов З. Ф. Финансовая интеграция стран СНГ и сотрудничество между Азербайджаном – Россией в банковской сфере // Роль финансового – кредитной системы в реализации приоритетных задач развития экономики. Материалы 1- й международной научной

- конференции. 28- 29 января 2008 года. Сборник докладов. Т II /Под. ред. В.Е. Леонтьева. - СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2008.
43. Мамедов З. Ф. Проблемы модернизации банковской системы Азербайджана // Теория и практика финансового и банковского дела: X Межвузовская конференция – 03-04 декабря. Пленарное заседание. - СПб: – СПбГИЭУ, 2008. - С. 71- 80.
44. Мамедов З. Ф. Степень долларизации и евроизации российской экономики // «Валютные проблемы инновационного развития экономики России» 22 октября 2008 г. Финансовая Академия при Правительстве Российской Федерации.
45. Мамедов З. Ф. Анатомия финансового кризиса. – СПб: Изд-во СПбГУ, 2005. -322 с.
46. Мамедов З. Ф. Влияние кризиса на логику реформирования банковской системы.– СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2005. –
47. Мамедов З. Ф. Экспансия иностранного капитала на банковский рынок Турции в посткризисный период // Финансовый рынок и кредитно – банковская система России. Сборник научных трудов / Под ред. д.э.н., проф.А.С.Селищева. Выпуск № 7:– СПб.: 2006.
48. Мамедов З. Ф. Проблемы реформирования банковского сектора России после кризиса // Актуальные проблемы труда и развития человеческого потенциала: Межвузовский сборник научных трудов. Выпуск № 4. – СПб: Изд-во СПб ГУЭФ, 2006.
49. Мамедов З.Ф. Современные позиции и роль иностранного капитала в банковском секторе развивающихся стран // Финансовый рынок и кредитно – банковская система России. Сборник научных трудов / Под ред. д.э.н., проф.А.С.Селищева. Выпуск № 8:– СПб.: Инфо - да, 2007. с.187 -190.
50. Мамедов З. Ф. Сущность банковского кризиса // Теория и практика финансового и банковского дела: VI Межвузовская конференции аспирантов и докторантов. - СПб.: СПбГИЭУ, 8 декабря 2004. -
51. Мамедов З. Ф. Основные тенденции развития денежно – кредитной системы Азербайджана // Центральная Евразия: национальные валюты. Стокгольм: Изд. Дом «CA Press», 2008. – 79- 103.
52. Мамедов З. Ф. Банковский кризис как ускоритель процесса передачи государственных кредитных учреждений в частные институты// Актуальные проблемы финансов и банковского дела. - СПб: СПбГИЭУ, 2007. 79- 95
53. Мамедов З.Ф.Банковский кризис и реформирование банковского сектора в контексте глобализации. Баку: Азернешр, 2007.
54. Мамедов З.Ф.Основные направления формирования устойчивого национального рынка ипотечного жилищного кредитования в АР // Финансовый рынок и кредитно – банковская система России. Сборник научных трудов / Под ред. д.э.н., проф.А.С.Селищева. Выпуск № 8:– СПб.: Инфо - да, 2007. с.187 -190.
55. Мамедов З.Ф.Эффективность финансовой стратегии правительства Азербайджана в условиях мирового кризиса // // Финансовый рынок и кредитно – банковская система России. Сборник научных трудов / Под ред. д.э.н., проф.А.С.Селищева. Выпуск № 8:– СПб.: Инфо - да, 2007. с.187 -190.
56. Мамедов З. Ф. Современная банковская система Турецкой Республики // «Известия Санкт - Петербургского университета экономики и финансов. - 1998.- № 3. - С. 69-83
57. Мамедов З. Ф. Современные тенденции развития банковской системы Турецкой Республики// Деньги и кредит. -1998.- № 6. - С.58-65.
58. Мамедов З. Ф. Банковский сектор Турции: современные позиции и роль иностранного капитала // Деньги и кредит.- 2003.- № 12 .- С. 61-67.
59. Мамедов З. Ф. Кризис на фондовом рынке – отражение общей динамики экономики // Экономика и управление .- 2005. - № 3.
60. Мамедов З. Ф. Банковская система Турции //Мировая экономика и международные отношения.- 2005. - № 5 .
61. Мамедов З. Ф. Роль кризиса в реформировании банковской системы Турции// Деньги и кредит. - 2005. - № 9.
62. Мамедов З. Ф. Особенности современного состояния турецкой банковской системы //Финансы и кредит. -2005.- №12
63. Мамедов З. Ф. Участие иностранного капитала в странах формирующихся рынков после кризиса //Финансы и кредит.- 2006.- 9(213).

64. Мамедов З. Ф. Анализ и оценка банковских рисков // Известия СПбУЭФ. 2006. - № 3. - С.-93- 102
65. Мамедов З. Ф. Роль кризиса в реформировании банковского сектора стран формирующихся рынков // Журнал «Финансы и кредит», 10(250) - 2007 март
66. Мамедов З. Ф. Современные позиции и роль иностранного капитала в банковском секторе России после кризиса// Экономика и управление. - 2007. - № 4.
67. Мамедов З. Ф. Основные тенденции развития денежно – кредитной системы Азербайджана //Финансы и кредит.- 2008.- № 4.
68. Мамедов З. Ф. Экспансия российского банковского капитала в других странах СНГ и присутствие их банков на рынке РФ //Кавказ, Глобализация. Том 2, выпуск 1.- 2008. 67- 81
69. Мамедов З. Ф. Банковская система Азербайджана//Мировая экономика и международные отношения.- 2008. № 7.
70. Мамедов З. Ф. Посткризисная модернизация банковской системы Турции // Деньги и кредит. - 2009. - № 2.
71. Мамедов З. Ф. Банковская система Турецкой Республики// Экономика и управление. - 2009. - № 3. с.16 – 25.
72. Мамедов З. Ф. Структурная перестройкабанковской системы Турции после кризиса//«Вестник Финансовой Академии» - 2010. № 1.
73. Мамедов З. Ф. Банковская система в условияхглобального финансового кризиса//Финансы и кредит.- 2010.- № 48.с. 8-15.
74. Мамедов З. Ф. Банковский кризис и реформирование банковского сектора в контексте глобализации. Баку: Азернешр, 2007.
75. Мамедов З. Ф. Основные тенденции развития денежно – кредитной системы Азербайджана // Центральная Евразия: национальные валюты. Стокгольм: Изд. Дом «СА Press», 2008. – 79- 103.
76. Мамедов З.Ф.Анатомия финансового кризиса. – СПб: Изд-во СПбГУ, 2005. -322 с.
77. Мамедов З.Ф.Влияние кризиса на логику реформирования банковской системы.– СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2005.
78. Мамедов З. Ф.Системы финансового надзора за банковскими секторами: мировой опыт и азербайджанская практика // научная – практическая конференция. Государственный финансовый контроль в современных условиях. 18 февраля 2011.
79. университет при Правительстве Российской Федерации г. Москва 18 мая 2011 года
80. Рустамов.Э.С. Глобальный кризис и антикризисная политика Центрального банка Азербайджана // Деньги и кредит.- 1/2010.
81. Рустамов.Э.С. Проблемы реформирования макроэкономических институтов в послекризисный период// Деньги и кредит.- 9/2010.
82. Фрост Стивен. Настольная книга банковского аналитика . Издательство: Баланс Бизнес БуксГод: 2006. 672 С.
83. Щербакова Г. Н. Анализ и оценка банковской деятельности (на основе отчетности, составленной по российским и международным стандартам). Издательство: Вершина. - 2007. С. 464
84. N.Ekren. Uluslararası bankaçılık. Ankara, 1984.
85. Erişah Arıcan.Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti ve Rekabet Gücü, Maliyet Etkinliği ve Ölçek Ekonomilerine İlişkinEkonometrik Bir Uygulama Yayın No: 278.Yayın Yılı : 2011.Sayfa Sayısı : 188
86. Prof.Dr. Hasan Selçuk. SPK Lisanslama Sınavlarına Hazırlık. -gökçe kitabevi,2009.
87. Zahid Farrux Mamedov. Azerbaycan bankacılığı //Finans dunyasi.-1998. - Aqustos. – Turkey. - С. 95-102.
88. Zahid Farrux Mamedov. Orta Asiyenin banka raporu //Capital. -1998. - Haziran. Turkey. S.202-203. 1
89. Zahid Farrux Mamedov. Turk Cumhuriyyetinde bankaciliq sistemi//Turk dunyasi arasdirmalar vakfi yayın orqani. Turkey. - 1998.- № 114.